ПРОТОКОЛ

засідання науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній державній адміністрації

«Вплив збройної агресії російської федерації на території та об'єкти природно-заповідного фонду Запорізької області»

24.09.2026 м. Запоріжжя № 11

Засідання проводилось у форматі відеоконференції за допомогою додатку ZOOM

Головуючий – Олександр КАЗАНЦЕВ

Секретар – Тетяна ТИХОМИРОВА

Список присутніх додається.

Порядок денний:

1. Вплив збройної агресії російської федерації на територію загальногеологічного заказнику загальнодержавного значення «Дніпровські пороги».
2. Аналіз шкоди та збитків, завданих території та об'єктам природно-заповідного фонду Запорізької області, внаслідок збройної агресії російської федерації.

Із вступним словом виступив Олександр КАЗАНЦЕВ – заступник голови екологічної ради, директор Департаменту захисту довкілля Запорізької облдержадміністрації, який підкреслив, що на сьогодні питання порядку денного є надзвичайно важливими, оскільки збройна агресія російської федерації триває й завдає нових збитків природно-заповідному фонду. Наголосив, що процес встановлення шкоди та здійснення відповідних розрахунків є тривалим і супроводжується певними складнощами, а окремі аспекти потребують узгоджених дій та спільного впливу.

З питання першого порядку денного слухали:

Михайла МУЛЕНКА– члена екологічної ради, виконувача обов'язків завідувача сектору охорони природи Національного заповідника «Хортиця», який повідомив, що загальногеологічний заказник «Дніпровські пороги» розташований на острові Хортиця та займає площу 1383 га, що становить майже 10% території міста Запоріжжя та 99% природоохоронних територій міста.

Підкреслив, що безпосередній вплив збройної агресії рф на заказник можна розділити на чотири блоки, а саме:

1. Осушення після підриву Каховської ГЕС.
2. Прямі влучання боєприпасів.
3. Забруднення та засмічення території заказника.
4. Пожежі внаслідок влучань.

Наголосив, що найбільший вплив на заказник через осушення після підриву Каховської ГЕС. До руйнування Каховської ГЕС на острові існував водно-болотний комплекс – заплава Хортиці площею 450 га, з яких близько 100 га припадало на водне плесо. Після підриву дамби площа водного плеса скоротилася на 95%: нині обводнено лише 5% колишньої заплави. Це спричинило масову загибель водної рослинності, молюсків та інших безхребетних, а обсяг шкоди лише за цим фактом оцінено у понад 1,5 млрд грн. Зараз справа по відшкодуванню завданої шкоди розглядається в суді за справою кваліфікованою як екоцид.

Також підкреслив, що від початку повномасштабного вторгнення зафіксовано понад 100 влучань різних боєприпасів – від шахедів і ракет до КАБів та FPV-дронів. Динаміка інтенсивності таких влучань: за весь 2022 рік зафіксовано 16 влучань, за один лише червень 2026 року – понад 30. Наслідки влучань включають руйнування ґрунтового покриву та геологічної основи острова, утворення глибоких воронок, забруднення території уламками та підвищену ймовірність пожеж.

Окремо звернув увагу на проблему забруднення: уламки боєприпасів, літій-іонні батареї, скловолокно та вуглепластик, які розлітаються на великі площі під час вибуху та становлять довготривалу небезпеку для довкілля. Оцінити забруднення від великих боєприпасів на кшталт КАБ офіційно складно суто технічно: радіус розльоту уламків КАБ-500, за офіційними даними, сягає 1 км.

Повідомив, що за 2025 рік вигоріла майже третина території заповідника, це понад 600 га. Даний факт пояснюється як прямими влучаннями, так і високлими заростами очерету, після осушення заплави.

Також наголосив на опосередкованому впливі – зниженні рівня ґрунтових вод на 5 м, що призвело до деградації штучних насаджень осокора та тополі, висаджених у 1960-х роках. Після зникнення водосховища ці дерева, зокрема тополі заввишки понад 30 м, почали стрімко деградувати: під час буревіїв виявлялося, що коренева система в них – лише кілька коренів товщиною до 10 см, недостатніх для утримання надземної біомаси без постійного зволоження. Дерева, що падали, захаращували територію і посилювали поширення пожеж.

Зауважив, що прибережні ділянки не враховувалися у Планах протипожежних заходів, розроблених до повномасштабного вторгнення російської федерації. Усі розроблені Плани протипожежних заходів або лісовпорядкування базувалися на припущенні, що ці території залишаються обводненими, однак нині ця умова втратила актуальність, і документи фактично не діють.

На сьогоднішній день Національним заповідником «Хортиця» за підтримки Департаменту захисту довкілля Запорізької облдержадміністрації розроблені Плани першочергового прокладення протипожежних мінералізованих смуг та протипожежних проїздів на територіях, які фактично не враховувалися в протипожежному впорядкуванні. Наразі Національним заповідником «Хортиця» ведеться робота з розробки офіційного Плану протипожежного впорядкування цих територій.

Олександр КАЗАНЦЕВ зауважив, що після зниження рівня води у річці Дніпро площа острова Хортиця фактично збільшилася. Водночас новоутворені території не мають правового статусу заповідника, що актуалізує питання щодо можливості ініціювання процедури розширення меж острова Хортиця з метою надання цим ділянкам статусу заповідника.

Михайло МУЛЕНКО повідомив, що це питання вже перебуває у процесі розгляду. Готуються відповідні листи до Міністерства економіки і довкілля України та Міністерства культури України, оскільки саме Міністерство культури є розпорядником цих територій.

Наголосив, що з одного боку є постанова Кабінету Міністрів України щодо мораторію на зміну цільового призначення земель водного фонду, що раніше належали до акваторії Каховського водосховища. З іншого боку, на цих територіях сформувалося різноманіття рослинних угруповань, які становлять підвищену пожежну небезпеку, особливо в зв'язку з надзвичайним наближенням до лінії розмежувань.

Зауважив на необхідності отримати підтримку Запорізької облдержадміністрації у частині звернення до профільних міністерств щодо визначення правового статусу відповідних території, щодо можливості розробки первинних протипожежних заходів на цих територіях і прийняття управлінських рішень щодо них.

Олександр КАЗАНЦЕВ повідомив, що після формування Національним заповідником «Хортиця» узгодженої позиції її слід передати до Департаменту захисту довкілля Запорізької облдержадміністрації для отримання підтримки та подальшого просування.

Ігор ЧУМАЧЕНКО – член екологічної ради, професор кафедри загальної та прикладної екології і зоології Запорізького національного університету, поцікавився тривалістю процедури оформлення договорів на санітарну рубку цих дерев, що постраждали внаслідок влучань.

Андрій КОМПАНІЄЦЬ - начальник управління економіки природокористування, відходами, біоресурсами та природно-заповідного фонду Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації, повідомив, що на Національному заповіднику «Хортиця» розташований

загальногеологічний заказник загальнодержавного значення «Дніпровські пороги», на який розповсюджується дія Закону України «Про природо-заповідний фонд України».

Тому, для оформлення договору на проведення санітарної рубки дерев на землях державного лісового фонду, який є територією природо-заповідного фонду, Національному заповіднику «Хортиця» необхідно, по перше, скласти акт лісопатологічного обстеження лісових насаджень і оформити перелік заходів з поліпшення санітарного стану лісів. По друге, для проведення вибірково санітарної рубки необхідно погодити відповідний План поліпшення якісного складу лісів і потім на його підставі затвердити в Міністерстві економіки і довкілля України ліміти на спеціальне використання природних ресурсів. І, по третє, оформити лісорубний квиток.

Зазначив, що впродовж останніх трьох років Національний заповідник «Хортиця» оформлює ліміти на спеціальне використання природних ресурсів, однак до оформлення лісорубного квитка справа не доходить. Видані Запорізькою облдержадміністрацією Дозволи на спеціальне використання природних ресурсів фактично не були використані протягом цього періоду.

Світлана ОХРІМЕНКО - член екологічної ради, заступник директора з наукової роботи Національного заповідника «Хортиця», наголосила, що рубки на території природних лісів, які входять до складу заказника, заборонені, зокрема у заплавній частині.

Стосовно лісів державного лісового фонду і оформлення лісорубного квитка, повідомила, що на територіях об'єктів природно-заповідного фонду проводити рубки можна тільки протягом зимового періоду.

Також зауважила, що перший раз оформити лісорубний квиток не вдалося через введення змін стосовно електронного обліку деревини. Другий раз, в минулому році, оформлення також не відбулося, оскільки чинні правила ведення лісогосподарської діяльності передбачають наявність документації і певного програмного забезпечення, розрахованого на суб'єктів, які здійснюють господарську діяльність та отримують прибуток за рахунок вилучення цієї деревини.

Ігор ЧУМАЧЕНКО запропонував ініціювати звернення до Кабінету Міністрів України стосовно внесення змін до законодавства про природно-заповідний фонд у частині надання дозволу на проведення санітарних рубок на ділянках, які становлять небезпеку, але наразі заборонені чинними нормами.

Леонора ЛИХОБИЦЬКА - член екологічної ради, заступник технічного директора з охорони навколишнього середовища АТ «Запорізький завод феросплавів», підтримала дану пропозицію і запропонувала допомогу у частині аналізу чинного законодавство і пошуку можливих альтернатив.

З питання другого порядку денного слухали:

Андрія КОМПАНІЙЦЯ – начальник управління економіки природокористування, відходами, біоресурсами та природно-заповідного фонду Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації, який повідомив, що станом на 24.02.2022 на території Запорізької області знаходилося 348 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 138183 га, з них 24 - території загальнодержавного значення та 324 - місцевого значення.

На сьогодні, на тимчасово окупованій території області знаходиться 20 територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення загальною фактичною площею 118,209 тис. га, у т.ч. національний природний парк «Великий Луг» та «Приазовський» та 226 територій природно-заповідного фонду місцевого значення площею 14,451 тис. га.

Зауважив, що загалом під тимчасовою окупацією рф перебуває майже 95% всієї площі заповідних територій області.

Також повідомив, що в області відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 14.04.2023 № 188, зі змінами, створено Комісію з визначення шкоди та збитків, завданих природно-заповідному та лісовому фондам області внаслідок збройної агресії російської федерації.

За результатами роботи Комісії з визначення шкоди та збитків природно-заповідному та лісовому фондам, у 2023-2026 роках зафіксовано шкоду та збитки нанесені території загальногеологічного заказника загальнодержавного значення «Дніпровські пороги» та території парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Запорізький дитячий ботанічний сад» на загальну суму 1 761 794 429 гривень (один мільярд шістсот дев'ять мільйонів шістнадцять тисяч двісті сорок шість гривень), з них:

заказнику «Дніпровські пороги» - 1 756 224 020 гривень:

ботанічному саду – 5 570 409 гривень

Всі матеріали щодо фіксування шкоди та збитків, а також розрахунки шкоди передано до правоохоронних органів.

Повідомив, що на сьогодні на опрацюванні в Департаменті захисту довкілля Запорізької облдержадміністрації знаходяться матеріали ще по 1 випадку збройної агресії рф щодо нанесення шкоди та збитків території заказника «Дніпровські пороги», в результаті чого було пошкоджено пожежею 4,7 га лісових насаджень.

Також на розгляді знаходяться матеріали щодо заподіяння шкоди та збитків територіям природно-заповідного фонду, що розташовані на землях державного лісового фонду, а саме:

ботанічному заказнику місцевого значення «Соловїний гай» (знищення лісової підстилки на 10 га внаслідок низової пожежі);

ландшафтному заказнику місцевого значення «Лісовий масив вздовж лівого берега р. Дніпро» (знищення лісової підстилки на 4,5 га внаслідок низової пожежі та 0,5 га внаслідок верхової пожежі).

Наразі Департаментом захисту довкілля Запорізької облдержадміністрації направлено листа до філії «Східний лісовий офіс» ДП «»Ліси України» стосовно надання інформації щодо кількості знищених дерев.

Наголосив, що в 2026 році було внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 № 555 «Про затвердження Санітарних правил в лісах України», відповідно до яких, акт лісопатологічного обстеження лісових насаджень дійсний лише 90 днів з дня його оформлення. Зауважив, що подані на сьогодні Національним заповідником «Хортиця» матеріали лісопатологічного обстеження лісових насаджень, перевищили цей строк, тому потребують оновлення.

Також зауважив, що наразі існує невизначеність щодо можливості розрахунку шкоди на землях лісового фонду внаслідок лісових пожеж. Для територій природно-заповідного фонду методика передбачає чіткий порядок визначення збитків атмосферному повітрю, тоді як для лісового фонду така методика цього не дозволяє.

За результатами обговорення питань Порядку денного

ВИРІШИЛИ:

1. Національному заповіднику «Хортиця» рекомендувати:

1.1. надати до Запорізької обласної державної адміністрації первинні матеріали щодо заподіяння шкоди загальногеологічному заказнику загальнодержавного значення «Дніпровські пороги» внаслідок збройної агресії рф за 2025-2026 роки.

Термін: до 15.10.2026

1.2. оновити матеріали лісопатологічного обстеження лісових насаджень (акт), що плануються під вибіркову санітарну рубку, та подати відповідний Перелік заходів з поліпшення санітарного стану лісів Національного заповіднику «Хортиця» на розгляд до Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації.

Термін: до 24.10.2026

1.3. надати інформацію щодо проведених протипожежних заходів протягом 2026 року, про кількість пожеж на території загальногеологічного заказнику загальнодержавного значення «Дніпровські пороги», у тому числі внаслідок збройної агресії рф.

Термін: до 15.10.2026

2. Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації рекомендувати:

2.1. продовжити роботу щодо фіксування шкоди та збитків завданих територіям та об’єктам природно-заповідного фонду Запорізької області внаслідок збройної агресії рф.

Термін: постійно

2.2. підготувати проєкт листа до Міністерства економіки і довкілля України щодо надання роз'яснень про необхідність розрахунку збитків завданих атмосферному повітрю внаслідок заподіяння шкоди лісовому фонду через збройну агресію рф.

Термін: до 10.10.2026

3. Членам Екологічної ради надати до Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації пропозиції щодо доцільності або недоцільності внесення змін до законодавства про природно-заповідний фонд у частині проведення санітарних рубок.

Термін: до 26.10.2026

Головуючий Олександр КАЗАНЦЕВ

Секретар Тетяна ТИХОМИРОВА

СПИСОК ПРИСУТНІХ

Засідання науково-експертної екологічної ради
при Запорізькій обласній державній адміністрації
«Вплив збройної агресії російської федерації на території та об'єкти природно-заповідного фонду Запорізької області»

24.09.2026 ***14-00*** ***ZOOM***

1. БЄЛОКОНЬ Каріна Володимирівна	заступник директора з наукової роботи Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, доцент кафедри металургійних технологій, екології та техногенної безпеки за сумісництвом, кандидат технічних наук, доцент
2. БІГДАН Олег Васильович	начальник Державної екологічної інспекції Південного округу (Запорізька та Херсонська області) – головний державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища Південного округу (Запорізька та Херсонська області)
3. БРАТЦІВА Світлана Юріївна	начальник бюро екологічної безпеки АТ «Мотор Січ»
4. ВАГІН Андрій Вікторович	заступник головного виконавчого директора з екології та охорони праці ПрАТ «Укрграфіт»
5. ГАВРІКОВА Ольга Петрівна	заступник генерального директора із впровадження системи управління якістю лабораторних досліджень Державної установи «Запорізький обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України»
6. ДЕРЕВ'ЯНЕНКО Яна Володимирівна	головний спеціаліст відділу безпеки середовища життєдіяльності управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства Головного управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області
7. ЗОЛОТАРЬОВ Гліб Анатолійович	начальник управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради

8. ЙОСИПЕНКО Тамара Дмитрівна	виконувачка обов'язків директора національного природного парку «Великий Луг»
9. КАСІЛОВ Павло Вікторович	начальник управління державного екологічного нагляду (контролю) природних ресурсів та промислового забруднення Запорізької області – старший державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища Південного округу (Запорізька та Херсонська області)
10. КАТИШ Сергій Васильович	завідувач навчально-наукової лабораторії біоресурсів навколишнього природного середовища Регіонального науково-навчального центру «Екологія» Запорізького національного університету
11. КОЖЕМЯКІН Геннадій Борисович	доцент кафедри металургійних технологій, екології та техногенної Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, кандидат технічних наук, доцент
12. КУРОЧКА Каріна Андріївна	начальник лабораторії захисту навколишнього середовища ПрАТ «Запоріжкокс»
13. ЛАЗАРОК Інна Іванівна	начальник відділу гідрометеорологічного забезпечення Запорізького обласного центру з гідрометеорології
14. ЛІХОБІЦЬКА Леонора Володимирівна	заступник технічного директора з охорони навколишнього середовища АТ «Запорізький завод феросплавів»
15. МУЛЕНКО Михайло Андрійович	виконувач обов'язків завідувача сектору охорони природи Національного заповідника «Хортиця»
16. ОХРІМЕНКО Світлана Григорівна	заступник генерального директора з наукової роботи Національного заповідника «Хортиця»
17. ПЕТРОСЯН Аріна Агасіївна	завідувачка лабораторії якості повітря, ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМНУ»

18. РИЛЬСЬКИЙ Олександр Федорович	завідувач кафедри загальної та прикладної екології і зоології Запорізького національного університету
19. СЕВАЛЬНЄВ Анатолій Іванович	завідувач кафедри загальної гігієни, медичної екології та профілактичної медицини Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
20. СЛЮНІН Дмитро Вікторович	начальник управління охорони навколишнього середовища ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат»
21. СОРОКА Максим Леонідович	голова Громадської організації «Довкола», кандидат технічних наук
22. СОРОКІНА Тетяна Петрівна	заступник начальника Запорізького обласного центру з гідрометеорології
23. СТАВИЦЬКИЙ Олександр Валерійович	заступник начальника управління охорони навколишнього середовища ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат»
24. ХОЛІНА Інна Вікторівна	начальник управління охорони навколишнього середовища ПАТ «Запоріжсталь»
25. ЧУМАЧЕНКО Ігор Миколайович	професор кафедри загальної та прикладної екології і зоології Запорізького національного університету, доктор юридичних наук